

Adoptivkoreanerna i Sverige och adoptionsfrågan i Korea

Tobias Hübinette

(ur *Invandrare & Minoriteter* 4/2002)

Sedan slutet av 1980-talet har adoptionsfrågan varit en del av det politiska landskapet i Sydkorea, det land i världen som under modern tid har skickat iväg flest barn för adoption. Efter Koreakriget har 150 000 koreanska barn adopterats bort till mer än 20 västländer, och bland dessa har Sverige varit ett av de viktigaste mottagarländerna, det land som likt en spegelbild av Korea har tagit emot flest barn för adoption under modern tid.

De 9000 adoptivkoreanerna i Sverige har spelat en avgörande roll för framväxten av adoptionsfrågan i Korea. 1976 bjöd president Park Chung Hee in adoptivkoreanerna i Skandinavien till Korea som det första officiella erkännandet av dessas existens. 1989 träffade den blivande presidenten Kim Dae Jung en adoptivkoreansk kvinna i Stockholm, och blev så gripen av hennes livsöde att han sedan dess har engagerat sig i adoptionsfrågan i egenskap av politiker. 1991 gick spelfilmen *Susanne Brink's Arirang* för fulla hus i Korea, historien om en adoptivkoreansk kvinnas liv i Sverige, och etablerade slutgiltigt adoptionsfrågan i de breda folklagren.

Sverige som adoptionsland

Sverige har en unik historia av internationell adoption som går tillbaka till slutet av 1930-talet då 500 judiska flyktingbarn från Tyskland placerades som fosterbarn i svenska familjer varav många senare blev adopterade (Ingrid Lomfors, *Förlorad barndom, återvunnet liv. De judiska flyktingbarnen från Nazi-Tyskland*, Göteborgs universitet, 1996). Vidare mottog Sverige under åren 1939-45 70 000 finska "krigsbarn" varav 10 000 kom att stanna fördelade på hälften som foster- och adoptivbarn (Pertti Kavén, *70 000 små öden*, Otalampi, 1994). Vid krigsslutet anlände ytterligare 500 barn från Tyskland för adoption, varav många var produkter av *Lebensborn*-programmet, barn till norska kvinnor och tyska soldater (Jörg Lindner, *Den svenska Tysklands-hjälpen 1945-1954*, Umeå universitet, 1988).

Detta ensidiga utbyte av barn är förståeligt med tanke på att Sverige är en formidabel framgångssaga vad beträffar industrialisering, modernisering och ekonomisk utveckling under 1900-talet. På 1860-talet under den sista svenska svältkatastrofen i Norrland placerades några barn för adoption i Norge vilket Laura Fitinghoff skrev om i sin berömda roman *Barnen från Frostmofjällen* från 1907, men sedan dess har få adoptioner av svenska barn till utlänningar tillåtits efter ett strikt policybeslut på 1950-talet.

Korea och internationell adoption

Internationell adoption i sin klassiska mening, adoption av icke-vita barn från Tredje världen till vita adoptivföräldrar i Väst, inleddes efter Andra världskriget som ett sätt att rädda barn med amerikanska soldater som fäder från Kina och Japan undan social stigmatisering. Det var dock inte förrän i samband med Koreakriget som internationell adoption kom igång på allvar. Fenomenet inleddes spontant redan under kriget genom att föräldralösa koreanska barn togs omhand vid baser tillhörande FN-armén, och 1954 bildade den koreanska regeringen organisationen Child Placement Service med det specifika syftet att göra sig av med alla de blandbarn som kommit till, ofta övergivna av både sina koreanska mödrar och sina västerländska fäder.

Sverige deltog på FNs och Sydkoreas sida med ett fältsjukhus, Swedish Red Cross Hospital, och det var bland dess personal tillsammans med de missionärer som snart anlände och de officerare som tjänstgjorde vid Neutral Nations´ Supervisory Committee stationerade i Panmunjom efter vapenstilleståndet 1953 som de första svenska adoptivföräldrarna kom att hittas. Det första koreanska barnet som adopterades enligt svensk lag anlände till Sverige 1957, och därefter inleddes den internationella adoptionens historia i Sverige.

SCBs flergenerationsregister har identifierat 48 789 utlandsadopterade i Sverige uppdelade på födelseåren 1932-2000, och inkluderande de tidigare nämnda judiska, finska och tyska barnen (*Flergenerationsregistret*, version 2000-12-31), medan Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor har registrerat 42 070 adoptivbarn från mer än 130 olika länder under åren 1969-2001 (*”Fakta i korthet”* (2002-03-25): <http://www.nia.se/fakta/fakta.htm>). Trots att 500 koreanska barn saknas som enligt koreansk statistik anlände till Sverige innan 1969, är denna sista siffra den mest etablerade. De utlandsadopterade utgör enligt SCB 1-2 procent av alla generationer födda från början av 1970-talet, och fortfarande anländer knappt tusen barn årligen till Sverige. Totalt sett representerar de utlandsadopterade 15 procent av alla utomeuropeiska invandrare i landet.

Statistiken innebär att Sverige följt av Norge och Danmark är det land i Väst med den högsta proportionen utlandsadopterade per capita, och med även den högsta absoluta siffran efter USA (Peter Selman, ”The demographic history of intercountry adoption”, i Peter Selman (red.), *Intercountry adoption. Developments, trends and perspectives*, London, 2000).

Parentetiskt kan även nämnas att i USA är det de utvandrade skandinaverna som märkligt nog liksom i Europa dominerar internationell adoption, och naturligtvis också adoption från Korea vilket har inneburit att nästan 20 procent av alla 100 000 adoptivkoreaner som finns i landet har hamnat i Minnesota där de utgör tre procent av hela befolkningen.

Ett fysiskt band mellan Sverige och Korea

Korea har försett Sverige med nästan en fjärdel av alla utlandsadoptioner sedan 1957, vilket har resulterat i en adoptivkoreansk befolkning som närmar sig 9000 individer. Dessutom utgör adoptivkoreanerna den största öst- och sydostasiatiska befolkningsgruppen i Sverige.

Tillsammans med 8000 adoptivkoreaner i Danmark och 6000 i Norge, representerar dessa den etniska koreanska närvaron i Skandinavien då det finns knappt 600 invandrade koreaner i Sverige och ännu färre i de två andra länderna.

Under åren har adoptivkoreanerna figurerat i olika sammanhang, och särskilt under 1970-talet då utlandsadoption blev en del av propagandakriget mellan de två koreanska staterna.

Nordkorea anklagade Sydkorea för att sälja sina barn till västerlänningar som ett upprörande exempel på ett tribut- och vasallbeteende eller *sadaejuûi*. 1976 svarade Sydkoreas president Park Chung Hee med att storsint bjuda in de 20 000 koreanska adoptivbarnen i Skandinavien som det första officiella erkännandet av adoptivkoreanernas existens.

Erkännande har också alltid varit fallet i det officiella utbytet mellan Sverige och Korea. Varje gång en svensk ambassadör i Korea intervjuas omnämns de 9000 adoptivkoreanerna som ett unikt fysiskt band mellan de två nationerna. 1975 sade ambassadör Bengt Odevall: "The adoption program is one of the most successful undertakings between our two countries...I might say the relations between us can be likened to a blood-bonded one in consideration of the successful adoption program." (Citerat i "Sweden position favors Seoul", *Korea Newsreview* 18/10 1975, 8.). Bandet mellan de två staterna var också temat när president Kim Dae Jung i egenskap av mottagare av Nobels fredspris besökte Sverige och statsminister Göran Persson i december 2000 då båda statscheferna i sina tal återkom till denna fysiska relation.

Framväxten av adoptionsfrågan i Korea

Den första generationen adoptivkoreaner i Sverige började besöka Korea vid slutet av 1970-talet. 1983 anordnade Adoptionscentrum, den adoptionsorganisation som handhar adoption från Korea, sin första organiserade återresa, och mellan åren 1990-98 besökte 73 adoptivkoreaner från Sverige Korea av totalt 318 deltagare i det besöksprogram som arrangeras av KFUK i Seoul (*Chi-ûn Ch'oe, Haeoeibyangin K'arinûi ilsaengûl t'onghae pon kidokkyosahoekyoyukûi kwajê yôngu* [A study on the task of Christian social education through Karin, a Korean adoptee], Hanshin University, 1998).

1986 bildades AKF, Adopterade Koreaners Förening, som den första organisationen i sitt slag med ett kumulativt medlemskap på 800 medlemmar under de 15 första åren, och idag finns

motsvarande organisationer i nästan varje västland som adopterat från Korea. Den organiserade adoptivkoreanska rörelsen började agera internationellt från 1990-talet. 1995 hölls det första mötet för adoptivkoreaner i Europa i Düsseldorf, Tyskland, och 1999 dess motsvarighet i Los Angeles, USA. 1998 bildades GOAL, Global Overseas Adoptees' Link, av adoptivkoreaner som återvänt till Korea, och 1999 hölls The First International Gathering of Adopted Koreans i Washington D.C., den andra två år senare i Oslo, Norge, och en tredje planeras i Seoul, Korea, inom några år.

Den kritiska massa som åstadkoms genom adoptivkoreanernas egna aktiviteter och den uppmärksamhet som utlandsadoptionen erhöll av västerländska journalister i samband med sommar-OS i Seoul 1988, gjorde Korea känt i världen som det ”barnexporterande landet” eller *koasuch'ulguk*, och omvandlade en tidigare statshemlighet till ett offentligt debattämne, adoptionsfrågan eller *ibyangmunjê*. Därefter är utlandsadoption ett ständigt återkommande tema i den offentliga debatten, vilket särskilt har varit märkbart under Kim Dae Jungs presidentskap 1998-2002.

Två adoptivkoreaner från Sverige

Kim Dae Jungs intresse för adoptionsfrågan går tillbaka till exil- och oppositionsåren på 1980-talet då han lärde känna flera adoptivkoreaner i olika västländer. 1989 besökte han Stockholm för en föreläsning och blev bekant med Lena-Kim Arctadius-Svenungsson, en adoptivkoreansk kvinna som frågade honom varför Korea skickar iväg sina barn. Kim Dae Jung blev så berörd av hennes öde att han gång på gång återkommer till deras bekantskap när han talar om adoptionsfrågan. 1998, under sitt första presidentår, bjöd Kim Dae Jung in Lena-Kim Arctadius-Svenungsson och 28 andra adoptivkoreaner från åtta olika länder till ett möte i presidentresidenset Blå huset där han å den koreanska statens vägnar officiellt bad om ursäkt för att ha sänt iväg 150 000 koreanska barn för adoption.

1991 hade Chang Kil-sus spelfilm *Susanne Brink's Arirang* premiär på de koreanska biograferna. Filmen som närmast slog kassarekord etablerade adoptionsfrågan en gång för alla hos den breda allmänheten, och recensioner av filmen fokuserade på dess politiska budskap i form av att utlandsadoptionen omedelbart måste stoppas. *Susanne Brink's Arirang* berättar historien om Susanne Brink från hennes avfärd från Korea som Shin Yoo-sook vid tre års ålder, genom hennes problemfyllda uppväxt i Sverige som adoptivkorean, och till besöket i Korea 20 år senare då hon återförenas med sin koreanska mor. Manuskriptet bygger på en självbiografisk berättelse som publicerades i en antologi samma år som filmen kom, och senare har flera uppföljande dokumentärer gjorts om verklighetens Susanne Brink.

De svenska adoptivkoreanerna i koreansk media

I koreansk media är alla olika genrer som hittas när koreanska journalister skriver om adoptionsfrågan representerade även för adoptivkoreaner i Sverige. Personporträtt och intervjuer med besökande adoptivkoreaner är otaliga från den professionella fäkterskan Camilla Rosman som tävlade i världsmästerskapen i fäktning i Korea 1999, till tre adoptivkoreanska kvinnor som för några år sedan valde att gifta sig tillsammans på svenska ambassaden i Seoul. Regelbundna efterlysningar av koreanska föräldrar och släktingar har pågått sedan början av 1990-talet, medan reportage om adoptivkoreaner skrivna av utrikeskorrespondenter förekommer då och då som till exempel en artikel om avdelningen för koreanska vid Stockholms universitet från 1994 och en intervju med Astrid Trotzig som 1996 gav ut bästsäljaren *Blod är tjockare än vatten*, en roman som 2001 gavs ut på koreanska. Adoptivkoreanerna i Sverige har också lämnat spår efter sig på andra områden. Åtminstone två studier rörande dental hälsa jämförd mellan adoptivkoreaner i Sverige och koreaner i Sydkorea har publicerats, och en adoptivkoreansk flicka vid namn Linnea har huvudrollen i Lena Andersons och Christina Björks populära svenska barnbokstrilogi som också översatts till koreanska. Sverige är också den ständiga förebilden när koreanska journalister beklagar sig över att landet är det OECD-land som spenderar minst proportionellt sett på social välfärd, och koreansk media är smärtsamt medveten om att bilden av Korea i Skandinavien som ”landet som skickar iväg sina barn” bottnar i den höga adoptionsstatistiken till regionen.

Adoptionsfrågan i Korea och den adoptivkoreanska identiteten

Med allt detta som bakgrund ter det sig uppenbart att Sverige som en av de viktigaste mottagarländerna av koreanska adoptivbarn tillsammans med adoptivkoreanerna själva har spelat en avgörande roll för framväxten av adoptionsfrågan i Korea. Relationen mellan Sverige och Korea uppfattas, en aning cyniskt kan tyckas, från officiellt håll som ett fysiskt band manifesterat genom de 9000 adoptivkoreanerna, och därför är det lätt att få intrycket att adoption är det enda förekommande utbytet mellan de båda länderna.

Adoptivkoreanerna i Sverige har bidragit till framväxten av adoptionsfrågan i Korea genom att provocera fram det första offentliga erkännandet av dessas existens 1976, genom att återvända till Korea från slutet av 1970-talet, genom att skapa den första organisationen i sitt slag 1986, och genom att internationellt interagera med syskonorganisationer från 1990-talet. Bland adoptivkoreanerna i Sverige har två enskilda personer betytt särskilt mycket för adoptionsfrågans utveckling: Lena-Kim Arctadius-Svenungsson genom hennes ovanliga bekantskap med Kim Dae Jung, presidenten som 1998 bad om ursäkt till alla adoptivkoreaner,

och Susanne Brink som lånade ut sin livshistoria till filmen *Susanne Brink's Arirang* vars betydelse för befästandet av adoptionsfrågan i de breda folklagren knappast kan underskattas. Samtidigt har adoptionsfrågan kommit att smälta samman med det pågående skapandet av en global etnisk koreansk gemenskap som sätts att uppnå den koreanska tolkningen av globalisering, ett fenomen som har pågått sedan mitten av 1990-talet. Tanken är att Korea ska återknyta banden till de stora koreanska befolkningsgrupper som lever utanför halvön, totalt omkring fem miljoner i Kina, USA, Japan och Centralasien, för att genom dessa kunna lära sig om andra kulturer, knyta politiska allianser och erövra nya marknader. Särskilt för länder som Sverige där adoptivkoreaner nästan helt dominerar den etniska koreanska närvaron, betyder detta att adoptionsfrågan får en ny dimension. Under president Kim Dae Jungs presidentskap har därför adoptivkoreanerna behandlats som etniska koreaner och som en naturlig del av den koreanska diasporan, trots att adoptivkoreaner vare sig passar in i en klassisk västerländsk definition av en etnisk grupp eller en diaspora.

I egenskap av adoptivkorean är det i stället lätt att få känslan att adoptivkoreanerna är fångade mellan sitt hemlands romantiska och orealistiska drömmar om en global etnisk koreansk gemenskap, och en arrogant och självgod svensk västerländsk kultur som kräver total assimilation och lojalitet gentemot värdlandet och adoptivföräldrarna. Mitt personliga hopp för framtiden står i stället till den adoptivkoreanska rörelsens möjligheter att utveckla en egen transnationell identitet bortanför nationalstaternas nationalism och redan i förväg bestämda etniciteter.

Tobias Hübinette, Institutionen för orientaliska språk, Stockholms universitet